

Başpiskopos Adday Şer ve Kildanilerin Siirt'te toplu katliamı

Posted on 16/11/2014

Siirt şehri, Bitlis'in güneybatı yönünde 50 km uzaklıkta, Mardin'den 4 günlük yürüyüş mesafesindedir. Botan nehrinin, Sason dağlarının güney yamaçlarında oluşturduğu güzel bir vadi'de bulunur. Bağlar, bademlikler, incir, nar ve fındık ağaçları ile iki katlı evler inşa edilmişlerdir. Bu bir tür alçıdır ve evlerin nemli ve kırılğan olmasını sağlar.[\[1\]](#) Uzaktan beyaz evleriyle şehrin güzel bir görüntüsü vardır. Ama bunlar genellikle haraptır ve lağımlar açıktan, yollarda akar.

Siirt sancağı 60.000'den fazla Hıristiyan barındırır. Bunlardan 25.000 Ermeni Havarî'dir.[\[2\]](#) 20.000 Yakubi, 15.000'i Kildani bazı Süryani Katolik ve Nasturi vardır. Şehrin nüfusu 1914'te yaklaşık 7442 kişi olarak belirlenmiştir. 3320'si Kürt, 4032 (423 aile) Ermeni'dir. Bu sonuncuların iki kilisesi vardır. Havarilerin Aziz Taddeus ve Katoliklerinki Barthelemeos (ikisi beraber Tatyus Partoğomyos)'a adanmıştır. Bir de Protestan tapınağı vardır.[\[3\]](#) Ermeni topluluğu piskoposluğu komşu Aziz Agop manastırında yerleşmiştir. Bu sayılar diğer toplulukları hesaba katmıyor. Halbuki Siirt Merkez kazası 36 köyü kapsar. Çoğunluğu Kildani ve Yakubi'dir. Bu kazadaki 12.000 Hıristiyan'ın en az 7.000'i Kildani'dir. Çoğu köylüdür. Siirt Kildani topluluğu başpiskoposu Adday Şer'in sorumluluğundadır. Bu din adamı Musul Dominikan papazlarının eski bir öğrencisidir. Tarih üzerine önemli araştırmaları olan ünlü bir bilimadamıdır.[\[4\]](#) Fransız Dominikan ruhbanlarının Siirt'te bir evi vardır. Ayrıca bir manastır ve iki okul (kızlar ve erkekler için), (Presentation) rahibelerinin şehirde dört Hıristiyan kadının yardımı ile idare ettikleri bir yetimhaneleri de vardır.

21 Kasım 1914'te Osmanlıların 1. Dünya Savaşına girişinden üç hafta sonra üç misyonere: Michel de Boisset, Luwiza Sayıg ve Chariot, Fransa'ya dönmeleri emredilmiş ve onlar da

okulları ve yetimhaneleri Osmanlı tebası ruhanilere ve öğretmenlere terk edip giderler.[\[5\]](#) Yönetim Lübnan'da[\[6\]](#) Şarfe Manastırını yönetenin kardeşi Süleyman'a geçer. Osmanlı tebası altı rahibe Siirt'te kalırlar. Misyon kilisesi cami olur, okul ise askeri mağaza olur. Artık yetimler ve rahibeler ise polisin tacizine maruz kalmaktadırlar.[\[7\]](#)

Mayıs 1915'te bir Kürt topluluğu Siirt'e yönelir. Başpiskopos Adday, mutasarrıf Hilmi bey'e 500 lira sunar. O da Kürtleri uzaklaştırır. Belediye başkanı Abdülrezzak bir çok Kildani ailenin dostudur. Bu tarihlerde makamından azledilir ve kini olan Hami efendi atanır. Söylentilere göre bazen Kürtlerin gelişi bazen da askerlerin gelişi haber verilmektedir.

Siirt katliamları 5 Haziran 1915'te birdenbire Cevdet ve *kasap taburlarının* gelmesi ile başlar. Aslında ordusu Siirt'te çok kalmaz Bitlis'e doğru yol alır. Halil'in [Enverin amcası Halil Kut] 5. Hareket bölüğü ile birleşen Cevdet, Bitlis'i kuşatır. Haziran ortasında orayı yıkar ve Hıristiyan halkı yok eder.

Sağ kalanların anlattığına göre, bu ordunun varlığı Ermeni evlerine hücumu imkan vermiş ve böylece başlatılan olaylar daha sonra alışılmış seyrine varmış. Fransız Dışişleri Bakanlığına daha sonra sunulan bir raporda (16 Ocak 1918'de) Basra'daki Fransız konsülü bir Kildani'nin anlattıklarını nakleder. Ona göre katliam şöyle gelişti: "Siirt'teki Kildani topluluğunu tamamen yok olmuş farz edebiliriz. Aslında resmi kayıtlar 767 insanın adını bildiriyorlardı. Ama bunlar şehrin bir saat uzağındaki bir tepenin yamacında bir günde kurşuna dizilenlerdir. Sokaklarda ve evlerde öldürülenlerle sayı çok artar. Katliamlar bir aydan fazla sürdü. 1915 Mayıs ortasında başladılar ve Haziran'da ancak bitti. Hiç kimse kurtulmadı. Çeteler şehirdeki Hıristiyanların Kürtler ise köylerdekiyi yok ettiler."[\[8\]](#)

İ. Armalé'nin anlattıkları papaz Na 'im'in sağ kalan Kildani'lerden topladığı bilgiler ışığında Siirt Hıristiyanlarının yok ediliş safhalarını canlandırabiliriz.[\[9\]](#) Alışılmış şema uyarınca 5 Haziran'dan itibaren askerler evleri talan ettiler. İleri gelenler tutuklandı. Aralarında önemli ailelerden Mansur, 'Abbuş, Kındir, Nasri, Sa 'do, Hikari'ler vardı. Din adamları da tutuklandı

yalnız piskopos Adday kaçabildi ama sonunda yine de öldürüldü.[\[10\]](#) Çeteler tarafından kışlalara doldurulup elbiseleri çıkartılmış. Çete birlikleri asker kaçaklarından oluşturulmuştu, bu kaçaklar eşkiya milisini oluşturmak için gizlendikleri yerlerden gelmişlerdi. Siirt'in Müslüman ileri gelenleri onları yönetmekteydi. Milislerin silah olarak bir kılıçları vardı. Dört gün boyunca tutuklulara işkence edilir. 8 Haziran Salı günü Dominikan evine saldırılır, askerler istila eder ve talan başlar. Müdire rahibe Suzan dövülür, birçok genç kız kaçırlır. 9 Haziran'da 7'şer kişilik gruplarla tutuklular, 100 kadar çete eşliğinde Siirt'in bir saat uzağında Zaryebe vadisine[\[11\]](#) götürülürler. Mardin'den Mar Afrēm Manastırı'ndan bir Süryani Katolik din adamı kısa bir vaaz verir, insanları İsa imanı içinde ölmeleri için dua eder. Daha sonra hepsi boğazlanır.

Dipnotlar:

[\[1\]](#) V. Cuinet os. Ct. Vol 2 s. 601.

[\[2\]](#) R. Kevorkian os. Ct. S. 502.

[\[3\]](#) Age. s. 503.

[\[4\]](#) Daha geniş bilgi için bkz., Kuroš Hermöz Nazlu, *Ünlü Asurlar'dan (Kildaniler'den, Süryaniler'den) Seçmeler II*, Nsibin Yaynevi, Södertälje, 1996, s. 23-32; *Analecta Bollandiana*, C. 83, 1965, Brüksel. [ed.]

[\[5\]](#) J. M. Mérigoux (*Va a' Ninive*) Irak ile dialog Musul ve Hıristiyan köyler (os. Cit pp 459-461).

[\[6\]](#) *Al-quşara* (tercüme B) s. 386.

[\[7\]](#) J.M. Mérigoux op cit s.460.

[8] MAE A. 394-3 Ermeni katliamında Kildani halkının kurbanları ss. 186-194.

[9] J. Na 'im, *Türklerin Katlettiği Asur-Kildaniler ve Ermeniler*, os. cit pp 48-96 , ss. 57-58'de Siirt'teki talan ve katliam'ı yöneten ve uygulayan Müslüman ileri gelen ve resmi görevlilerin bir listesi yer alır. [Na 'im'in listesinde yağmacı ve cellatların başlıcaları olarak yer alanlar: Kaymakam Hilmi, jandarma kumandanı Hamdi, belediye başkanı Hami, belediye görevlisi Emin Basri, Fathullah Efendi, tüccar Hacı Abde Musulli, tüccar Fardo'nun oğlu İbrahim, Fardo'nun yeğeni Aziz'in oğlu Hacı Ömer, Molla Hıdır, Molla İlyas, Hacı İbrahim Hasene, Hamit Ağa ve dört oğlu, Hamdi'nin oğlu Hacı Memed. Ed]

[10] Bkz., Anı 31.

[11] Günümüzde Siirt'te ünlü Kasaplar Deresi. [ed.]

Kaynak: Yves Ternon: Mardin 1915 bir yıkımın patolojik anatomisi, Belge 2013, s 404-407

MARDİN 1915

BİR YIKIMIN PATOLOJİK ANATOMİSİ

YVES TERNON

Sait Çetinoğlu'nun Önsözüyle

